

تحلیل موضوعی و ترسیم نقشه‌ی دانش پژوهش‌های روان‌شناسی محیط

فاطمه زارعی حاجی آبادی^۱ - مهدی حمزه‌نژاد^{۲*} - غلامحسین معماریان^۳

۱. دانشجوی دکتری معماری، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه علم و صنعت ایران، تهران، ایران.
۲. استادیار گروه معماری، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه علم و صنعت ایران، تهران، ایران (نویسنده مسئول).
۳. استاد گروه معماری، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه علم و صنعت ایران، تهران، ایران.

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۴/۰۸ تاریخ اصلاحات: ۱۴۰۱/۰۸/۲۸ تاریخ پذیرش نهایی: ۱۴۰۱/۰۹/۲۸ تاریخ انتشار: ۱۴۰۱/۱۲/۲۹

چکیده

روان‌شناسی محیطی در دهه‌های اخیر به عنوان دانش پایه‌ی مطالعات انسان و محیط در بسیاری از حوزه‌های میان‌رشته‌ای از جمله معماری و شهرسازی پذیرفته شده است. در این مقاله تلاش شده تا تصویری کلی از دانش روان‌شناسی محیطی و سیر تحول پژوهش‌های انجام‌شده در این حوزه و موضوعات و رویکردهای پژوهشی پرکاربرد ارائه شود. برای نزدیکی به این هدف، دو مسیر کلی دنبال شده است. در مسیر نخست، مقالات منتشرشده در پایگاه اسکوپوس در بین سال‌های ۱۹۷۲ تا ۲۰۲۲ که با کلید واژه‌ی «روان‌شناسی محیط» محدود شدند، با روش تحلیل کتابشناختی و در مسیر دوم ۴۰ مقاله با بیش‌ترین استناد از میان موارد فوق با تمرکز بیش‌تر و به روش تحلیل محتوا مورد بررسی قرار گرفتند. بررسی‌ها با پرسش از افراد و منابع کلیدی، حوزه‌های کلان پژوهشی و وضعیت اهمیت و اولویت موضوعات، رویکردها و مصادیق پژوهشی در دانش روان‌شناسی محیط انجام گرفت. یافته‌ها نشان می‌دهند پژوهش‌های روان‌شناسی محیط در چهار خوشه‌ی موضوعی اصلی شامل «پایداری»، «مکان»، «سلامت روان» و «رفتار مصرفی» جای می‌گیرند. رویکردهای رفتاری و شناختی مهم‌ترین و پرکاربردترین رویکردهای روان‌شناسی در تحلیل رابطه‌ی انسان و محیط بوده است. مطالعات اغلب در فضاهای شهری انجام شده است و کاربری‌های تجاری، مسکونی، آموزشی و محیط‌های کاری در مراتب بعد قرار دارند، این مطالعات از مقیاس‌های کلان هم‌چون برنامه‌ریزی تا مقیاس‌های خرد هم‌چون طراحی داخلی و جزئیات را شامل می‌شوند. شمار قابل توجهی از پژوهش‌ها بر ادراک و ارزیابی انسان از کیفیت‌های محیط و نتایج آن هم‌چون رضایتمندی و ترجیح مکانی تمرکز داشته‌اند. موضوع سلامت نیز در دهه‌های اخیر در میان اولویت‌های تحقیقاتی این رشته قرار گرفته و هم‌چنان مسئله‌ی رو به رشدی تلقی می‌شود. در این میان موضوع تعلق به مکان با رشدی پیوسته در تمام بازه‌های زمانی مورد مطالعه به عنوان یکی از کانون‌های توجه پژوهشگران مطرح بوده است.

واژگان کلیدی: روان‌شناسی محیط، تحلیل کتابشناختی، اولویت‌های پژوهشی، مسائل انسان و محیط.

۱. مقدمه

علم «روان‌شناسی محیط» در پی نقد محیط‌های زندگی ماشین‌گونه‌ی مدرن و عدم توجه به انسان در طراحی شکل گرفت. بررسی تأثیر محیط‌های ساخته‌شده بر انسان از دهه‌ی ۱۹۵۰ میلادی مورد توجه قرار گرفت تا این‌که در سال ۱۹۷۰ میلادی پروشانسکی^۱، ایتلسن^۲ و ریولین^۳ برای نخستین بار ظهور علم روان‌شناسی محیطی را در کتابی با عنوان «روان‌شناسی محیط: انسان و محیط اجتماعی - کالیدی^۴» اعلام کردند (Lang 2011, 10). در این سال‌ها مؤسسات، نشریات و همایش‌های گوناگونی در دنیا با همکاری طراحان، روان‌شناسان و برنامه‌ریزان شهری به طور ویژه در این حوزه شروع به فعالیت کرده‌اند؛ مانند مؤسسه‌ی پژوهشی طراحی محیط^۵ که از سال ۱۹۶۹ میلادی با هدف توسعه‌ی آموزش‌ها و پژوهش‌ها در زمینه‌ی ارتباط میان انسان و محیط ساخته شده و محیط طبیعی او به برگزاری همایش‌های سالانه و انتشار پژوهش‌ها می‌پردازد و یا نشریه روان‌شناسی محیطی^۶ که از سال ۱۹۸۱ در الزویر نمایه شده است. در ایران نیز در دهه‌های اخیر با گسترش تمایل دانشجویان و پژوهشگران معماری به مطالعه‌ی روابط انسان و محیط و طراحی محیط‌های انسانی مواجه بوده‌ایم؛ کتاب‌ها و مقالات گوناگونی در این زمینه انتشار یافته و بسیاری از پایان‌نامه‌های تحصیلات تکمیلی معماری و شهرسازی روی به سوی موضوعات میان‌رشته‌ای روان‌شناسی محیطی پیدا کرده‌اند. شروع فعالیت و فرآیند مسئله‌یابی در این حوزه برای پژوهشگران و دانشجویان به منظور هدایت تحقیقات در جهتی مثبت‌تر و کارآمدتر، مستلزم آشنایی با آخرین دست‌آوردها، موضوعات مرکزی و پایگاه‌های فعال و یا به عبارتی آشنایی با نقشه‌ی دانش فعلی در این زمینه می‌باشد. نقشه دانش شامل تجزیه و تحلیل انتشارات یک حوزه علمی از زوایای متفاوت و ترسیم یک نگرش کلی از آن حوزه است که بر پایه‌ی این نقشه و ترسیم سیر تغییر و تحولات، حوزه‌های موضوعی که بیش‌ترین و کم‌ترین نزدیکی را دارند از هم متمایز می‌شوند. هدف از تهیه‌ی نقشه‌ی علمی، شناسایی نقاطی از دانش است که به اصطلاح بحث داغ حوزه‌ی مربوط به خود را پیگیری می‌کنند (Abedi Jafari, Abouei Ardakani, and Aghazadeh 2011). از جمله‌ی چنین مطالعاتی در شناسایی حوزه‌های موضوعی در روان‌شناسی محیط می‌توان به دسته‌بندی که توسط هولان (۱۹۸۶) از موضوعات مطرح در این زمینه ارائه شده است اشاره کرد. او مسائل غالب مطرح‌شده در روان‌شناسی محیط را در چهار گروه ۱. ارزیابی محیط (مسائل مربوط به رضایتمندی، ترجیح مکانی، ادراک زیبایی، کیفیت و غیره)، ۲. نقشه‌های شناختی (مسائل مربوط به مسیریابی و خوانایی فضا)، ۳. استرس‌های محیطی و ۴. رفتار فضایی (مسائل مربوط به قلمروپایی و فضای شخصی) طبقه‌بندی می‌کند. در پژوهش‌های متأخرتر توسط رابرت گیفورد

(۲۰۱۴)، اشتگ، برگ و دگروت (۱۳۹۶) و ولنتین و گامز (۲۰۱۰) دسته‌بندی تقریباً یکسانی از پژوهش‌های روان‌شناسی محیط مشاهده می‌شود. این دسته‌بندی شامل ۱. عوامل مؤثر بر رفتار محیطی و انتخاب‌های پایدار و سالم در محیط، ۲. ترویج رفتارهای موافق محیط، ۳. نقش محیط به‌ویژه محیط طبیعی بر سلامت و کاهش استرس و ۴. روابط متقابل انسان و محیط از جمله حس تعلق به مکان و هویت مکانی می‌شود. گیفورد (۲۰۱۴) مطالعه‌ی تعاملات مردم در محیط‌های مجازی و اشتگ و همکارانش (۱۳۹۶) پیدایش رویکردهای نوینی هم‌چون محیط‌های احیا کننده، کیفیت محیط و کیفیت زندگی و مطالعه‌ی نشانه‌های محیط را از موضوعات مورد استقبال و رو به پیشرفت این دانش بر شمرده‌اند. گیفورد هم‌چنین در کتابی با عنوان «روش‌های تحقیق در روان‌شناسی محیطی» به مرور روش‌های متداول در پژوهش‌های این حوزه و نیز روش‌های متداول ثبت رفتار، پرداخته است (Gifford 2016). مطالعات کتابشناختی نیز در روان‌شناسی محیط و در دامنه‌ی محدودتری انجام شده‌اند؛ برای نمونه میلفونت (۲۰۱۳) تنها مقالات منتشرشده در ۳۰ سال اول انتشار نشریه‌ی روان‌شناسی محیطی را با تحلیل‌های کتابشناختی مورد بررسی قرار داده است یا مقالاتی که انتشارات مربوط با این دانش را در کشوری خاص تحلیل کرده‌اند (Lopez lena 1997).

این پژوهش تلاش دارد با نگاهی دیگر و با استفاده از رویکردی ترکیبی و مقایسه‌ای میان تحلیل‌های کتابشناختی و تحلیل محتوایی مقالات پر استناد منتشرشده، نقشه‌ای از دانش روان‌شناسی محیطی و موضوعات مرتبط با تأکید بر محیط ساخته‌شده ارائه کند. بنابراین پرسش اصلی این‌گونه مطرح می‌شود که پژوهش‌های روان‌شناسی محیط بر چه موضوعات و مسئله‌هایی متمرکز بوده‌اند و سیر تحول آن‌ها در طول زمان چگونه بوده است؟ برای پاسخ به این پرسش، ابتدا الگویی از مسائل انسان و محیط ارائه شده و سپس پژوهش‌های انجام‌شده از دو مسیر کتابشناختی و محتوایی بر مبنای الگوی مطرح‌شده مورد بررسی قرار می‌گیرند.

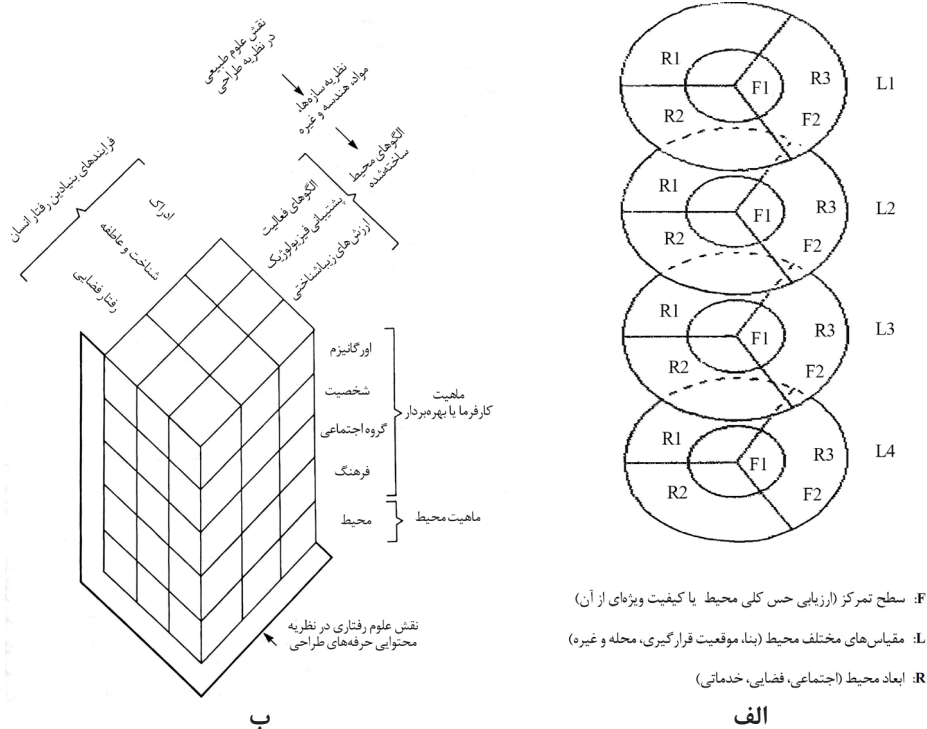
۲. الگویی از مسائل انسان و محیط

«مسئله» به‌مثابه کانون یک پژوهش است و فرآیند مسئله‌یابی بخش اساسی تحقیق تلقی می‌شود. در فرآیند مسئله‌یابی پژوهش، وجود برنامه‌ی پژوهشی یا چارچوبی از مسائل قابل طرح در یک حوزه‌ی دانشی می‌تواند راهنمای محققین قرار گیرد. در زمینه‌ی روان‌شناسی محیط، مدل‌ها و الگوهای برای توضیح جوانب مسئله‌های انسان و محیط مطرح شده است. برای نمونه جان لنگ در کتاب آفرینش نظریه‌ی معماری، مدلی برای نظریه‌ی محتوایی طراحی محیط مطرح می‌کند که به گفته‌ی وی چارچوبی است از "آن‌چه که می‌دانیم و آن‌چه که

مقابل در رویکردی که توسط وینر و دمیک (۲۰۰۲) در مورد مسائل انسان و محیط مطرح شده است نگاهی جامع و سامانه‌ای در طرح مسئله پیگیری می‌شود. در این رویکرد، محیط سامانه‌ای است متشکل از محیط کالبدی (اعم از محیط ساخته‌شده و طبیعی)، محیط میان‌فردی (مانند دوستان و خانواده) و محیط اجتماعی فرهنگی (هنجارهای خانه، جامعه و غیره) و به همین ترتیب انسان سامانه‌ای است متشکل از ابعاد فیزیولوژیکی- بیولوژیکی (مانند سلامت)، ابعاد روان‌شناختی (مانند شخصیت و اعتماد به نفس) و ابعاد اجتماعی فرهنگی (مانند نقش فرد به عنوان یک کارمند). ایشان معتقدند که در رویکرد جامع به مسائل انسان و محیط تمام این شش زمینه و ارتباطات میان آن‌ها می‌بایست مورد توجه قرار گیرد. البته این رویکرد همان‌طور که راسل (۱۹۸۲) مطرح کرده است، دامنه‌ی روان‌شناسی محیط را بسیار گسترده کرده و با علمی چون جامعه‌شناسی شهری، انسان‌شناسی، اکولوژی انسانی و روان‌شناسی بوم- فرهنگی پیوند می‌زند.

باید بدانیم " (Lang 2011, 121). مدل ارائه‌شده ماتریسی سه‌بعدی متشکل از فرآیندهای بنیادین رفتار (ادراک، عاطفه، شناخت، رفتار فضایی و غیره)، الگوهای محیط ساخته‌شده (الگوی فعالیت، زیبایی‌شناسی و غیره) و ماهیت بهره‌بردار (شخصیت، ارگانیزم، فرهنگ و غیره) می‌باشد که در مبنای نظری و یا مسئله‌یابی پژوهش‌های محیط و رفتار کاربرد دارد (شکل ۱). کنتر (۱۹۸۳) مدل جزئی‌تری از نحوه‌ی طرح مسئله را صرفاً در موضوعات مربوط به ارزیابی محیطی مطرح کرده است. در این مدل، محیط از سه بعد ساختار اجتماعی، ساختار فضایی و ساختار خدماتی تشکیل می‌شود. ارزیابی هر یک از این ابعاد می‌تواند در مقیاس‌های مختلف یک کاربری (مثلاً خانه، موقعیت قرارگیری آن و یا محله) انجام شود و یا در سطوح مختلفی از تمرکز بر جزئیات (مثلاً ارزیابی حس کلی فضا، کیفیت‌های عمومی یا یک ویژگی خاصی از فضا). بدین ترتیب وی مدلی شامل ابعاد مختلف محیط، مقیاس‌های محیط و سطوح تمرکز ارائه می‌کند (شکل ۱). در طرف

شکل ۱: نمونه‌هایی از مدل‌های طرح مسئله در روان‌شناسی محیط

الف) مدل ارزیابی محیط ارائه‌شده توسط دیوید کنتر (Canter 1983).

ب) مدل نظریه محتوایی محیط- رفتار ارائه‌شده توسط جان لنگ (Lang 2011).

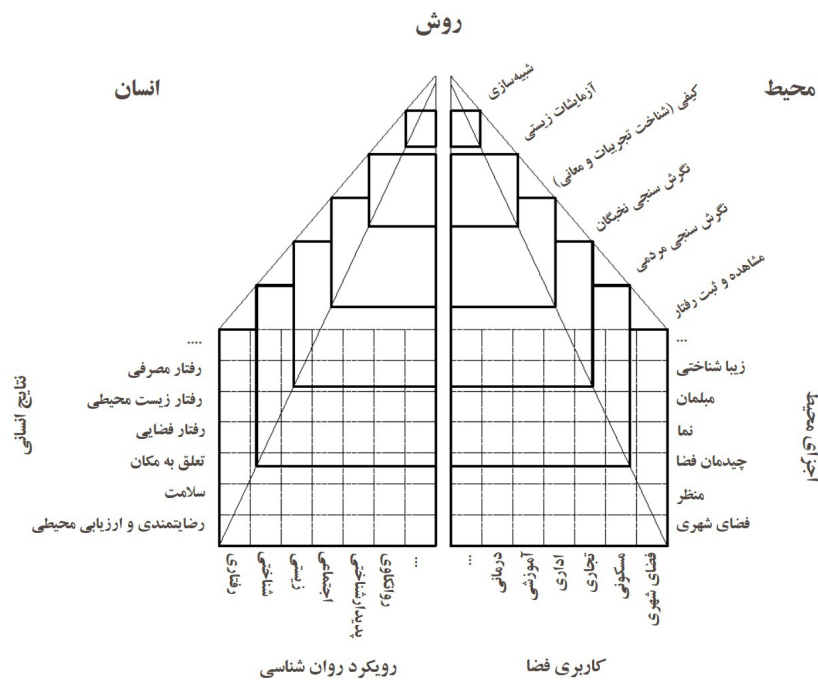
محیط) و دو بعد انسانی (نتایج انسانی و رویکردهای روان‌شناختی) می‌شود که می‌تواند با روش‌ها و ابزارهای مختلف مورد بررسی قرار گیرند (شکل ۲). بر مبنای مدل ارائه‌شده پرسش اصلی پژوهش مبنی بر مسائل مورد توجه در روان‌شناسی محیط با چهار پرسش فرعی مطرح می‌شود:

در این پژوهش با توجه به تمرکز و تأکید آن بر محیط ساخته‌شده و جلوگیری از گسترش محدوده‌ی تحقیق، الگوی ویژه‌ای برای دسته‌بندی مسائل موجود و شناسایی مسائل قابل طرح در حوزه‌ی روان‌شناسی محیط ارائه می‌شود که مبنای تحلیل‌ها در این مطالعه قرار گرفته است. این مدل شامل دو بعد محیطی (کاربری و اجزای

محرك و پاسخ‌های قابل مشاهده متمرکز است و رفتارها را نتیجه‌ی شرطی‌سازی و تقویت می‌داند. رویکرد شناختی با فرآیندهای ذهنی از جمله ادراک، به خاطر سپردن، استدلال، تصمیم‌گیری و حل مسأله سر و کار دارد. پیش‌فرض پایه در رویکرد روانکاوی این است که رفتار از ناخودآگاه سرچشمه می‌گیرد؛ یعنی عقاید، ترس‌ها و خواسته‌هایی که شخص از آن‌ها ناآگاه است اما رفتار او را تحت تأثیر قرار می‌دهند. رویکرد زیستی به دنبال مشخص کردن فرآیندهای عصب-زیست‌شناختی مغز است که در پس رفتار روی می‌دهد. روان‌شناسان ذهن‌گرا معتقدند که رفتار تابعی از جهان درک‌شده است نه جهان عینی؛ از این رو در این رویکرد توضیح خود شخص از موقعیت مورد نظر، مبنای تحلیل قرار می‌گیرد. در تقسیم‌بندی دیگری رویکرد اجتماعی نیز به عنوان رویکردی مجزا شناخته شده است. روان‌شناسی اجتماعی^{۱۲} به شناخت روش‌هایی می‌پردازد که افراد از آن طریق یکدیگر را تحت تأثیر قرار می‌دهند. رویکرد اجتماعی بر این فرض استوار است که عوامل عمده‌ی تأثیرگذار بر رفتار افراد به موقعیت اجتماعی بر می‌گردد که شخص در آن قرار گرفته است (Jarvis 2000).

۱. بررسی کدامیک از تأثیرات متقابل انسان و محیط مورد نظر است؟ (حس تعلق، تعاملات اجتماعی، کارایی، لذت‌بخشی و انگیزش، خوانایی و مسیریابی، سلامت و نیک‌بود و غیره)
 ۲. مطالعه در چه گونه‌های فضایی یا کاربری انجام می‌شود؟ (مسکن، فضای شهری، اداری، آموزشی، تجاری، درمانی و غیره)
 ۳. کدامیک از اجزای محیط ساخته‌شده مورد توجه است؟ (منظر محیط، چیدمان فضا، مبلمان و غیره)
 ۴. رابطه‌ی انسان و محیط بر مبنای کدامیک از «رویکردهای روان‌شناسی» تحلیل می‌شوند؟
 لازم به توضیح است که منظور از رویکردهای روان‌شناسی در الگوی ارائه‌شده، رویکردهایی است که نحوه‌ی نظاره و تحلیل رفتار از دریچه‌های مختلف را مشخص می‌کنند و هر کدام می‌توانند در درک کلی ما از یک شخصیت و یا یک رفتار سهم داشته باشند. معمولاً پنج رویکرد عمده در روان‌شناسی به عنوان دیدگاه‌هایی که در مطالعات معاصر روان‌شناسی بیش‌تر کاربرد داشته‌اند معرفی می‌شوند: رویکرد رفتاری^۷، رویکرد شناختی^۸، رویکرد روانکاوی^۹، رویکرد زیستی^{۱۰} و رویکرد ذهن‌گرا یا انسان‌گرایانه^{۱۱} (Nolen-Hoeksema et al. 2009). رویکرد رفتاری بر

شکل ۲: الگوی مسائل انسان و محیط

- در مسیر نخست، از تحلیل‌های کتابشناختی کلیه‌ی انتشارات حاصل از جستجو در مقیاس کلان و با بهره‌گیری از ابزار بیبلیومتریکس^{۱۴} در نرم‌افزار علم‌سنجی R استفاده شده است. با استفاده از تحلیل‌های هم‌واژگانی و هم‌استنادی این ابزار می‌توان خوشه‌بندی‌های موضوعی در زمینه‌ی مورد نظر استنباط کرد. اساس کار بر تحلیل

۳. روش پژوهش

دامنه‌ی پژوهش پیش رو تمام مقالات علمی منتشرشده در پایگاه استنادی اسکوپوس^{۱۳} را که با کلیدواژه‌ی «روان‌شناسی محیطی» محدود شده‌اند در بر می‌گیرد. برای بررسی پژوهش‌های منتشرشده در دانش روان‌شناسی محیط، دو مسیر کلی دنبال شده است.

این مقالات که در ارتباط با محیط‌های ساخته‌شده بودند انتخاب شده و از طریق تحلیل محتوا در قالب چارچوب مورد نظر پژوهش مورد بررسی قرار گرفتند. تحلیل و مقایسه‌ی یافته‌های حاصل از دو مسیر تحقیق، گامی در جهت تعیین موضوعات کلیدی و تحول آن‌ها خواهد بود.

۴. یافته‌ها

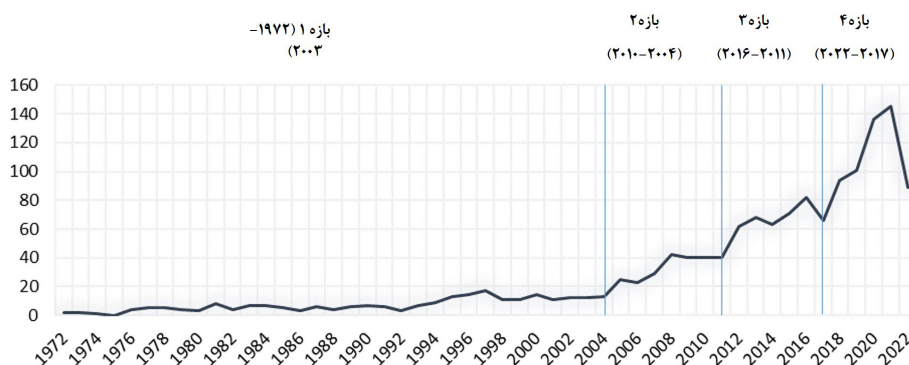
میزان اسناد منتشرشده در زمینه روان‌شناسی محیطی از سال ۱۹۷۲ اقبالی رو به رشد به دانش روان‌شناسی محیط در میان پژوهشگران را نشان می‌دهد (شکل ۳). میزان انتشارات از سال ۲۰۱۹ با جهش قابل توجهی همراه بوده است و بیش‌ترین تعداد مقالات چاپ‌شده نیز مربوط به سال ۲۰۲۱ می‌باشد (شکل ۳). این جهش می‌تواند نتیجه‌ی گسترش مطالعات مربوط به محیط‌های سالم و سلامت روان در محیط‌های ساخته‌شده با توجه به نگرانی‌های ناشی از همه‌گیری بیماری کرونا تلقی شود به طوری که واژه‌ی کوید ۱۹ نیز در میان ۵۰ کلید واژه‌ی برتر در کل مقالات قرار گرفته است.

در سال‌های ۲۰۱۷، ۲۰۱۱ و ۲۰۰۴ نیز جهش‌هایی در انتشار مقالات مشاهده می‌شود که می‌توان آن را مبنایی برای دسته‌بندی زمانی در تحلیل‌ها در نظر گرفت. بدین ترتیب داده‌ها در چهار بازه به ترتیب نشان داده‌شده در شکل ۳ به طور مجزا بررسی می‌شوند تا تصویر روشن‌تری از سیر تحول موضوعات در طول زمان به دست آید.

واژگان و میزان استفاده از آن‌ها در بخش‌های مختلف مقاله از طریق خوانش کدهای خروجی کتابشناختی^{۱۵} مقالات از پایگاه‌های داده استوار است. لذا نخستین گام در این بخش جستجوی مقالات مرتبط با موضوع و استخراج کتابشناختی آنان می‌باشد. بدین منظور، مقالات پایگاه داده‌ی اسکوپوس با کلید واژه‌ی «روان‌شناسی محیطی» در عنوان، چکیده و کلیدواژه‌های مقالات پژوهشی مجلات و کنفرانس‌ها و در بازه زمانی (۲۰۲۲-۱۹۷۲) محدود شدند. لازم به ذکر است که مطالعه‌ی تعاملات انسان و محیط در علوم مختلف دنبال می‌شود که در بسیاری موارد هم‌پوشانی دارند، اما هدف از انتخاب کلیدواژه‌ی «روان‌شناسی محیط» بررسی موضوعاتی است که تحت عنوان این دانش نه چندان دیرین و با تأکید بر آن دنبال می‌شوند. با این ترفند جستجو، تعداد مقالات به ۱۴۵۷ عدد رسید که مبنای تحلیل‌های کتابشناختی در این مقاله قرار گرفتند. در تحلیل کتابشناختی ساختارهای مفهومی بر مبنای تحلیل‌های هم‌واژگانی عمل می‌کنند و بر این فرض استوارند که هم‌رخدادی‌ها شاخص ارتباط می‌باشند. هم‌رخدادی واژه‌ها یا هم‌واژگانی زمانی اتفاق می‌افتد که چند واژه همزمان در یک سند (عنوان، چکیده یا کلیدواژه) به کار روند. چنین واژگانی خوشه‌های موضوعی را شکل می‌دهند و احتمالاً با هم مرتبط هستند. ساختارهای مفهومی برای پی بردن به موضوعات تحت پوشش پژوهشگران در زمان‌های مختلف کاربرد دارد (Aria and Cuccurullo 2017).

- در مسیر دوم، ۴۰ مقاله‌ی پژوهشی پراستناد از میان

شکل ۳: مقالات منتشرشده در پایگاه اسکوپوس در بازه‌ی زمانی (۱۹۷۲-۲۰۲۲)

نشریه محیط و رفتار که به ترتیب در سال‌های ۱۹۸۱ و ۱۹۶۹ میلادی شروع به فعالیت کرده‌اند و تخصصی‌ترین مجلات روان‌شناسی محیط محسوب می‌شوند، پیشگام نشر مقالات بین‌المللی در این زمینه بوده‌اند و در هر چهار بازه‌ی زمانی جزء منابع برتر قرار داشته‌اند. نشریه‌ی «پژوهش‌های کسب و کار» در دو بازه‌ی نخست تا سال ۲۰۱۰ از منابع اصلی به شمار می‌رفته ولی در بازه‌های متأخر در میان نشریات برتر قرار نگرفته و در عوض نشریه «پژوهش‌های محیطی و سلامت» در بازه‌ی

منابع مرتبط با روان‌شناسی محیط به‌طور غالب در سه حوزه‌ی روان‌شناسی، پژوهش‌های محیطی معماری و شهرسازی و بازاریابی فعالیت می‌کنند. هرچند نفوذ این دانش در منابع حوزه‌ی پزشکی و سلامت به‌ویژه در دهه‌های اخیر نیز قابل توجه می‌باشد. در جدول ۱، ده نشریه‌ای که بیش‌ترین انتشارات را با کلیدواژه‌ی روان‌شناسی محیط داشته‌اند در کل بازه‌ی مورد مطالعه و نیز در چهار بازه‌ی معرفی‌شده در زیرمجموعه‌ی آن ارائه شده است. در این میان، نشریه‌ی روان‌شناسی محیط و

چهارم در میان ۱۰ نشریه‌ی برتر به چشم می‌خورد. این بازار یابی به سمت مباحث مربوط به سلامت باشد. امر می‌تواند نشان از تغییر توجه تحقیقات از حوزه‌های

جدول ۱: فهرست ۱۰ نشریه‌ای که در بازه‌ی (۱۹۷۲-۲۰۲۲) و در بازه‌های زیر مجموعه، بیش‌ترین انتشارات را در پایگاه اسکوپوس با کلیدواژه‌ی روان‌شناسی محیطی داشته‌اند.

فهرست نشریات با بیش‌ترین انتشارات در بازه‌ی (۱۹۷۲-۲۰۲۲)						
IF	Hindex	Q	کل مقالات	مقالات پراستناد شروع نمایه	کشور	نام نشریه
۷.۶	۱۰۲	۱	۱۹۸۱	۳	۹۵	ایالات متحده
۶.۵	۱۲۵	۱	۱۹۶۹	۱	۳۶	ایالات متحده
۴.۲	۱۳۳	۱	۲۰۱۰	۰	۳۱	سوئیس
۳.۸	۱۰۹	۱	۲۰۰۹	۰	۲۶	سوئیس
-	۱۳	۳	۲۰۱۰	۰	۱۹	بریتانیا
-	۲۸	۳	۲۰۰۹	۰	۱۵	ایالات متحده
۴.۶	۱۳۸	۱	۲۰۰۴	۱	۱۴	سوئیس
۱۰.۹	۲۱۷	۱	۱۹۷۳	۳	۱۲	هلند
-	۴۹	۱	۱۹۹۹	۰	۱۱	بریتانیا
۵.۷	۸۷	۱	۲۰۰۲	۲	۹	آلمان

فهرست نشریات با بیش‌ترین انتشارات در چهار بازه‌ی زمانی مختلف

۲۰۱۷-۲۰۲۲		۲۰۱۱-۲۰۱۶		۲۰۰۴-۲۰۱۰		۱۹۷۲-۲۰۰۳	
۲۷	مرزها در روان‌شناسی	۱۳	اکولوژی روانی	۲۵	نشریه روان‌شناسی محیط	۳۴	نشریه روان‌شناسی محیط
۲۴	نشریه روان‌شناسی محیط	۱۲	نشریه روان‌شناسی محیط	۵	پژوهش‌های کسب و کار	۱۷	محیط و رفتار
۲۳	پایداری	۱۰	بوم‌روان‌شناسی	۵	روان‌شناسی و جامعه ^{۲۶}	۵	روان‌شناسان آمریکایی ^{۲۵}
۱۱	نشریه بین‌المللی پژوهش محیطی و سلامت عمومی	۷	محیط و رفتار	۴	محیط و رفتار	۵	نشریه روان‌شناسی اجتماعی ^{۲۷}
۸	اکولوژی ^{۳۱}	۶	تحقیقات مواد پیشرفته ^{۳۰}	۳	روان‌شناسی چکسلواکی ^{۲۹}	۴	مدیریت محیطی ^{۲۸}
۸	محیط و رفتار	۵	مکانیک و مواد کاربردی ^{۳۴}	۳	تدبیر انرژی ^{۳۳}	۴	نشریه بین‌المللی گیاه‌درمانی ^{۳۲}
۶	امکانات	۴	مرزها در روان‌شناسی	۳	امکانات	۳	سالنامه تحقیقات گردشگری ^{۳۵}
۶	اکولوژی روانی	۴	روان‌شناسی و جامعه	۳	نشریه مسائل اجتماعی ^{۳۷}	۳	مطالعات طراحی ^{۳۶}
۵	پیشرفت‌ها در سیستم‌های هوشمند و محاسبات ^{۴۰}	۴	منابع، حفاظت و بازیافت ^{۳۹}	۳	منظر و برنامه‌ریزی شهری ^{۳۸}	۳	پژوهش‌های کسب و کار
۵	نشریه بین‌المللی مطالعات معماری ^{۴۳}	۴	جنگلداری و سبب‌سازی شهر	۳	روان‌شناسی: نظریه و تحقیق ^{۴۲}	۳	جامعه و منابع طبیعی ^{۴۱}

در بازه‌های چهارگانه، نشریاتی که در کل بازه زمانی نیز جزو ۱۰ نشریه برتر هستند با رنگ زمینه مشخص شده‌اند.

جمع پنج دانشگاه فعال در این زمینه قرار داده است. نکته‌ی قابل توجه در میان علاقه‌مندی‌های پژوهشی نویسندگان فعال، وجود رویکردهای پایداری در کنار روان‌شناسی محیط است که نشان از توسعه‌ی پژوهش‌های این حوزه در ابعاد انسانی توسعه‌ی پایدار و رفتارهای زیست‌محیطی، و نیز ارتباط مطالعات روان‌شناختی با مسائلی چون حفاظت از انرژی، تغییرات آب و هوایی، بازیافت و از این دست دارد (جدول ۲).

متخصصین فعال در رشته‌ی روان‌شناسی محیط اغلب از میان روان‌شناسان و از دپارتمان‌های روان‌شناسی هستند تا متخصصین طراحی و برنامه‌ریزی محیط. در این میان، ویکتور وردوگو از دانشگاه سونورای مکزیک، رابرت گیفورد از دانشگاه ویکتوریای کانادا - که بین سال‌های ۲۰۰۴ تا ۲۰۱۶ سردبیر مجله‌ی روان‌شناسی محیط نیز بوده است - و لیندا اشتگ از دانشگاه خرونینگن هلند در صدر فعال‌ترین‌ها در انتشارات مقالات بین‌المللی می‌باشند. همین امر دانشگاه‌های سونورا، ویکتوریا و خرونینگن را در

جدول ۲: ده نویسنده با بیش‌ترین انتشار (کتاب و مقاله) در بازه‌ی (۲۰۲۲-۱۹۷۲) در پایگاه اسکوپوس با کلیدواژه‌ی روان‌شناسی محیطی

نام نویسنده	دانشگاه	تخصص	کتاب‌های منتشر شده
۱ ویکتور کورال و وردوگو ^{۴۴}	دانشگاه سونورا مکزیک، دپارتمان روان‌شناسی	روان‌شناسی و پایداری روان‌شناسی محیط	رویکردهای روان‌شناختی به پایداری ^{۴۵}
۲ لیندا اشتگ ^{۴۶}	دانشگاه خرونینگن هلند، دپارتمان روان‌شناسی	پایداری، انرژی، روان‌شناسی محیط، روان‌شناسی اجتماعی	روان‌شناسی اجتماعی کاربردی مقدمه‌ای بر روان‌شناسی محیط ^{۴۷}
۳ رابرت گیفورد ^{۴۸}	دانشگاه ویکتوریا کانادا، دپارتمان روان‌شناسی	روان‌شناسی محیط، روان‌شناسی اجتماعی، روان‌شناسی شخصیت	روان‌شناسی محیط: اصول و تکنیک‌ها ^{۴۹}
۴ لیلیان ریو ^{۵۰}	دانشگاه نانتر پاریس	روان‌شناسی محیط	آسایش در محیط کار: روان‌شناسی محیط به ما چه می‌آموزد؟ ^{۵۱}
۵ مارینو یونایوتو ^{۵۲}	دانشگاه ساپینزا ایتالیا، دپارتمان روان‌شناسی اجتماعی	روان‌شناسی اجتماعی، روان‌شناسی کاربردی، روان‌شناسی مدیریت	روان‌شناسی معماری چیست؟ ^{۵۳} معرفی روان‌شناسی گفتمان اجتماعی ^{۵۴}
۶ جوزپه کاروس ^{۵۵}	دانشگاه رم ۳ ایتالیا، دپارتمان علوم آموزشی	روان‌شناسی محیط، پایداری	روان‌شناسی محیط، پایداری و رفتار زیست‌محیطی ^{۵۶}
۷ آرین کونن ^{۵۷}	دانشگاه فدرال سانتا کاترینا برزیل	روان‌شناسی محیط، روان‌شناسی و پایداری	بازیافت روزانه: بازنمایی اجتماعی پسماند ^{۵۸}
۸ تاشیانو میلفوننت ^{۵۹}	دانشگاه ویکتوریا نیوزیلند، دانشکده روان‌شناسی	روان‌شناسی محیط، روان‌شناسی اجتماعی، روان‌شناسی میان‌فرهنگی	روان‌شناسی محیط، روان‌شناسی اجتماعی، روان‌شناسی میان‌فرهنگی
۹ آندریاس دیماسو ^{۶۰}	دانشگاه بارسلونا اسپانیا، دپارتمان روان‌شناسی اجتماعی	روان‌شناسی اجتماعی، روان‌شناسی سیاسی و فرهنگی	روان‌شناسی اجتماعی، روان‌شناسی سیاسی و فرهنگی
۱۰ آبراهامز ^{۶۱}	دانشگاه ویکتوریا نیوزیلند، دانشکده جغرافیا و علوم زمین	روان‌شناسی محیط، ابعاد انسانی تغییرات محیطی	حفظ انرژی از طریق تغییر رفتار ^{۶۲} تشویق رفتارهای موافق محیط ^{۶۳}

۴-۱- حوزه‌های کلان پژوهشی در مطالعات روان‌شناسی محیط

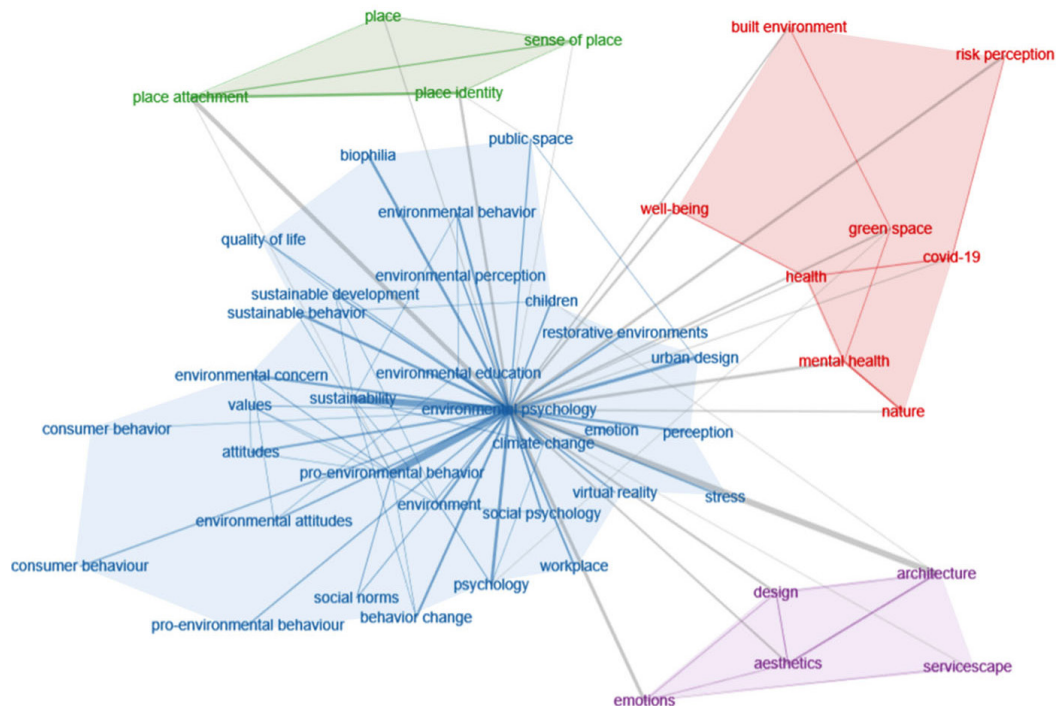
برای طبقه‌بندی کلان حوزه‌های پژوهشی در میان مقالات در بازه‌ی مورد بررسی، می‌توان از ساختارهای مفهومی استفاده کرد. ساختار مفهومی شبکه‌ای از واژگان را ترسیم می‌کند که بسته به هم‌رخدادی در مقالات، به هم متصل شده‌اند. در این شبکه هر چه خط ارتباطی میان دو واژه ضخیم‌تر باشد نشانگر رابطه‌ی هم‌واژگانی قوی‌تری میان آن دو می‌باشد. در نتیجه کلیدواژه‌هایی که هم‌رخدادی

بیش‌تری دارند مرتبط شناخته شده و در خوشه‌های موضوعی قرار می‌گیرند که حوزه‌های کلان پژوهش در یک زمینه را مشخص می‌کنند. در نمودار زیر ۵۰ کلیدواژه‌ی پر استفاده توسط نویسندگان برای ترسیم ساختار مفهومی شبکه‌ای مورد بررسی قرار گرفته است. در تحلیل هم‌واژگانی مقالات استخراج‌شده در بازه‌ی زمانی ۱۹۷۲ تا ۲۰۲۲ چهار خوشه‌ی موضوعی قابل تشخیص می‌باشد که با رنگ‌های مختلف مشخص شده‌اند (شکل ۴). در جدول ۳ کلیدواژه‌های مربوط به هر خوشه ارائه شده است.

جدول ۳: خوشه‌های موضوعی از میان ۵۰ کلیدواژه‌ی پر استفاده در مقالات روان‌شناسی محیطی در بازه‌ی (۲۰۲۲-۱۹۷۲)

خوشه	کلیدواژه‌ها
۱ پایداری	روان‌شناسی محیطی، ادراک محیطی، کیفیت زندگی، ارزش‌ها، تغییرات رفتار، محیط‌های ترمیم‌کننده، رفتار پایدار، استرس، پایداری، گرایش‌ها، ارزش‌های محیطی، توسعه پایدار، گرایش‌های محیطی، رفتار محیطی، رفتار موافق محیط، کودکان، آموزش محیطی، دغدغه‌های محیطی، روان‌شناسی اجتماعی، ادراک خطر، طبیعت دوستی، محیط‌های کاری، هنجارهای اجتماعی، فضای عمومی
۲ مکان	تعلق به مکان، حس مکان، مکان، هویت مکان
۳ سلامت	رفاه، سلامت، سلامت ذهنی، محیط ساخته‌شده، طبیعت، ادراک ریسک، کووید ۱۹، فضای سبز
۴ منظر خدمات	هیجان، زیبایی‌شناختی، معماری، طراحی، منظر خدمات

شکل ۴: شبکه‌ی هم‌واژگانی و خوشه‌بندی ۵۰ کلیدواژه پراستفاده در مقالات روان‌شناسی محیطی در بازه‌ی (۲۰۲۲-۱۹۷۲)

«پایداری» قوی‌ترین رابطه‌ی هم‌واژگانی را در میان کلمات دارند و این امر همان‌طور که در علاقه‌مندی‌های پژوهشی نویسندگان نیز مطرح شد نشان از گسترش رویکردهای روان‌شناختی به مسئله‌ی توسعه‌ی پایدار دارد.

۴-۲- سیر تحول مسئله‌های مطرح در پژوهش‌های روان‌شناسی محیط

بر مبنای الگوی مسئله‌یابی مطرح‌شده، ۴۰ مقاله‌ی پر استناد به روش تحلیل محتوا مورد بررسی قرار گرفتند. مقالات مورد نظر از میان مقالات پژوهشی انتخاب شدند که ارتباط متغیرهای انسانی و محیط ساخته‌شده را مورد بررسی قرار داده‌اند. به این ترتیب مقالات مروری (غیر از مطالعاتی که به چارچوب نظری یا مدلسازی مفهومی انجامیده) و مقالاتی که در آن‌ها به متغیری از محیط به طور مستقیم اشاره‌ای نشده است، حذف شدند. برخی از مقالات پر استناد حوزه‌ی روان‌شناسی محیط مربوط به محیط‌های مجازی هستند و بسیاری از پژوهش‌های روان‌شناسی محیط و پایداری و مطالعات مربوط به رفتارهای موافق محیط که در زمره‌ی مقالات پراستناد به شمار می‌روند به مباحث آموزشی و هنجاری محیط زیست پرداخته‌اند و بدین ترتیب از فرآیند تحلیل کنار گذاشته شدند. مقالات منتخب و نتایج تحلیل موضوعی آن‌ها در جدول ۴ ارائه شده است.

به این ترتیب می‌توان چهار حوزه‌ی پژوهشی اصلی در میان تحقیقات روان‌شناسی محیط شناسایی کرد. گروه نخست در پی توسعه‌ی رفتارهای پایدار و موافق محیط هستند؛ گروه دوم بر مسأله‌ی مکان، حس مکان و هویت مکانی تمرکز دارند؛ گروه سوم نقش محیط را در سلامت ذهنی و روانی جستجو می‌کنند و گروه چهارم که از آن با عنوان «منظر خدمات» یاد می‌کنیم به بررسی نقش محیط بر رفتار مصرف‌کنندگان می‌پردازد و در واقع حوزه‌ی میان‌رشته‌ای از معماری، روان‌شناسی و بازاریابی می‌باشد.

علاوه بر این هم‌رخدادی واژگان و قرارگیری‌شان در یک خوشه شاخص ارتباط آن‌ها می‌باشد. مثلاً با توجه به واژگان کلیدی ارائه‌شده در جدول ۳، می‌توان استنباط کرد که در گروهی از تحقیقات که به بررسی منظر خدمات^{۶۴} و تأثیرات آن بر رفتار مصرف‌کنندگان می‌پردازند، تأثیرات زیبایی‌شناختی محیط بر احساسات افراد مورد بررسی قرار گرفته است (خوشه ۴). می‌توان این‌گونه برداشت کرد که تأثیرات محیط بر سلامت با رویکردهای ادراکی و در طراحی شهری و منظر و محیط‌های طبیعی بیش‌تر مورد توجه بوده است (خوشه ۳). هم‌چنین رویکردهای رفتاری و مطالعه‌ی رفتارهای حامی محیط زیست در ارتباط روان‌شناسی و پایداری نقش کلیدی ایفا می‌کند (خوشه ۱). نکته‌ی قابل توجه دیگر در شبکه‌ی هم‌واژگانی (شکل ۴) این است که دو واژه‌ی «روان‌شناسی محیط» و

جدول ۴: مسئله‌های پژوهشی در مقالات پر استناد با کلیدواژه‌ی روان‌شناسی محیط

استناد	منبع	روش	اجزای محیط	تأثیرات انسانی	کاربری	رویکرد روان‌شناسی	هدف مطالعه
۷۸۴	(Donovan et al. 1994)	مشاهده و ثبت رفتار، نگرش سنجی عمومی با مقیاس تمایز معنایی	ابعاد زیباشناختی	لذت رفتار مصرفی	تجاری	شناخت رفتار	۱ نقش واکنش‌های احساسی ناشی از محیط فروشگاه بر زمان و پولی که مصرف‌کنندگان هزینه می‌کنند.
۵۹۵	(Manzo and Perkins 2006)	مدلسازی مفهومی	کلیت مکان	دل بستگی به مکان	فضای عمومی	روان‌شناسی اجتماعی	۲ نقش دل بستگی به مکان در مشارکت اجتماعی افراد
۵۹۱	(Berto 2005)	تست روان‌سنجی (تمرکز)	منظر	باز یابی توجه	...	شناخت	۳ آزمون نظریه باز یابی توجه: مزایای مناظر طبیعی در باز یابی ظرفیت‌ها برای هدایت توجه
۵۶۷	(Bigné, Andreu, and Gnoth 2005)	نگرش سنجی عمومی	منظر	رضایت	فضای شهری	شناخت	۴ تأثیر احساسات بازدیدکنندگان از محیط پارک بر رضایت و نیت رفتاری آن‌ها
۴۵۴	(Van den Berg, Hartig, and Staats 2007)	...	منظر	رضایت ترجیح مکئی سلامت	فضای شهری	شناخت	۵ بحث درباره چگونگی باور به ترمیمی بودن طبیعت و شکل دادن این باور به ترجیح فضاهای طبیعی و تأثیر ارتباط با طبیعت و سلامت انسان
۴۳۶	(Chebat and Michon 2003)	نگرش سنجی عمومی با مقیاس تمایز معنایی	عوامل حسی محیط (بو و صدا)	ادراک کیفیت	تجاری	شناخت رفتار	۶ تأثیر رایحه زمینه در ادراک کیفیت محیط و محصولات و زمان صرف شده توسط مصرف‌کنندگان
۴۰۵	(Ramkissoon, Smith, and Weiler 2013)	مشاهده و ثبت رفتار، نگرش سنجی عمومی	کلیت مکان	رضایتمندی رفتار موافق محیط تعلق به مکان	فضای شهری (پارک)	رفتار شناخت	۷ رابطه تعلق به مکان، رضایتمندی و رفتارهای موافق محیط
۳۶۹	(Zoellner, Schweizer-Ries, and Wemheuer 2008)	نگرش سنجی عمومی	تأسیسات شهری	رضایتمندی، پذیرش	منظر	شناخت و ادراک	۸ عوامل مؤثر بر پذیرش عمومی و ادراک منافع انرژی‌های تجدیدپذیر
۳۵۴	(Beyer et al. 2014)	تست روان‌سنجی (استرس)	منظر	سلامت	فضای شهری	شناخت	۹ رابطه میان فضای سبز محله و سلامت روان
۳۵۰	(Ryu and Jang 2007)	نگرش سنجی عمومی	ابعاد زیباشناختی	لذت، رضایت، رفتار مصرفی (صرف زمان و هزینه)	خدماتی تجاری	شناخت	۱۰ رابطه بین محیط، لذت و برانگیختگی و نیت رفتاری در رستوران
۳۳۱	(Wakefield and Blodgett 1999)	نگرش سنجی عمومی با مقیاس تمایز معنایی	ابعاد زیباشناختی	رضایت، رفتار مصرفی (صرف زمان و هزینه)	خدماتی	شناخت	۱۱ نقش محیط کالبدی در ارزیابی خدمات ارائه شده، هیجان و احساسات و نیت رفتاری بعدی (تمایل به صرف وقت و هزینه)
۳۲۴	(Tombs and McColl-Kennedy 2003)	مدلسازی مفهومی	منظر خدمات	رفتار مصرفی (قصد خرید دوباره)	تجاری	شناخت	۱۲ مدل ارتباط محیط اجتماعی- کالبدی در منظر خدمات و رفتار مصرف‌کنندگان

استناد	منبع	روش	اجزای محیط	تأثیرات انسانی	کاربری	رویکرد روان‌شناسی	هدف مطالعه
۳۱۲	(Baker and Cameron 1996)	مدلسازی مفهومی	ابعاد زیباشناختی	ادراک زمان	خدماتی، تجاری	شناخت	کیفیت‌های محیط و ادراک زمان انتظار مشتریان
۳۱۰	(Moore 2000)	...	کلیت مکان	تجربه‌ی زیست	خانه	روان‌شناسی اجتماعی پدیدارشناسی	توسعه‌ی مبحث پدیدارشناسانه‌ی خانه در روان‌شناسی محیط با موضوعات مطرح در علوم اجتماعی
۳۰۲	(Lafortezza et al. 2009)	نگرش‌سنجی عمومی	منظر و کیفیت حرارتی فضا	نیک‌بود	فضای سبز	شناخت	ارتباط فضاهای سبز شهری با ادراک نیک‌بود شهروندان در زمان وقوع استرس حرارتی
۲۹۳	(Groenewegen et al. 2006)	نگرش‌سنجی عمومی	چیدمان فضا	سلامت نیک‌بود امنیت	فضای سبز	شناخت	رابطه بین میزان و نوع فضای سبز در محیط زندگی مردم و سلامت، رفاه و احساس امنیت آن‌ها
۲۷۷	(Aspinall et al. 2015)	آزمایش عصب روان‌شناختی	منظر	تجربه عاطفی سلامت	فضای سبز	رویکرد زیستی	تحلیل تجربه‌ی عاطفی در سه فضای شهری مختلف شامل فضای سبز
۲۶۴	(Machleit and Eroglu 2000)	مدلسازی مفهومی	کلیت مکان	تجربه عاطفی رفتار مصرفی	تجاری	شناخت	نقش تجربه‌ی عاطفی محیط در رفتار خرید مشتریان
۲۲۵	(Knez 2005)	نگرش‌سنجی عمومی	اقلیم	هویت مکان دل‌بستگی به مکان	مسکونی	شناخت	رابطه میان هویت و دل‌بستگی به مکان و اقلیم
۲۱۲	(Aguirre and D'Esposito 1997)	آزمایش عصب روان‌شناختی	چیدمان فضا	مسیریابی	فضای شهری	رویکرد زیستی	سنجش دانش محیطی
۲۱۱	(Tversky and Hemenway 1983)	...	منظر	ادراک محیط	...	شناخت	دسته‌بندی مناظر محیط بر مبنای شناخت، رفتار و روابط
۲۰۱	(Kirillova et al. 2014)	نگرش‌سنجی عمومی	ابعاد زیباشناختی	ادراک زیبایی	شهر	شناخت	شناسایی ابعاد زیبایی از نگاه گردشگران
۱۹۹	(Spangenberg, Grohmann, and Sprott 2005)	نگرش‌سنجی عمومی	عوامل حسی محیط (بو و صدا)	ادراک کیفیت رفتار مصرفی (انتخاب کالا)	تجاری	ادراک و شناخت	نقش موسیقی و رایحه‌ی زمینه در ارزیابی مشتریان از فروشگاه و کالاهای انتخابی
۱۹۱	(Eliasson, et al. 2007)	نگرش‌سنجی عمومی، سنجش‌های ابزاری کیفیت هوا	کیفیت هوا	ترجیح مکان	فضای شهری	ادراک و شناخت	ارتباط عوامل آب و هوایی (دما، سرعت هوا و میزان ابری بودن) با ادراک و ترجیح مکان
۱۶۶	(Ryu and Jang, Dinescape: A scale for customers' perception of dining environments 2008)	نگرش‌سنجی عمومی	ابعاد زیباشناختی	ارزیابی مکان	رستوران	شناخت	شناسایی ابعاد منظر غذا در رستوران

هدف مطالعه	رویکرد روان‌شناسی	کاربری	تأثیرات انسانی	اجزای محیط	روش	منبع	استناد
ارتباط میان ادراک فراخی و تنگی در راهروهای فروشگاه و تنوع خرید مشتریان	شناخت رفتار	تجاری	رفتار مصرفی (تنوع خرید)	چیدمان فضا	مشاهده و ثبت رفتار	(Levav and Zhu 2009)	۱۶۴
ارتباط فضای سبز خیابان، احساس آسایش حرارتی و ارزیابی زیبایی	شناخت	فضای شهری (خیابان)	آسایش و رضایتمندی	منظر کیفیت حرارتی ابعاد زیباشناختی	نگرش‌سنجی عمومی، سنجش‌های ابزارکی کیفیت هوا	(Klemm et al. 2015)	۱۶۱
رابطه‌ی صدای زمینه در محیط کار با استرس کار، نیک‌بود و رضایت شغلی	شناخت	محیط کار	سلامت رضایتمندی نیک‌بود	عوامل حسی محیط (بو و صدا)	نگرش‌سنجی عمومی	(Leather, Beale, and Sullivan 2003)	۱۵۳
سنجش نگرش عمومی نسبت به طراحی منظر در دو سبک طبیعت‌گرایانه و هندسی	شناخت	فضای سبز	ترجیح مکانی	منظر	نگرش‌سنجی عمومی	(Özgüner and Kendle 2006)	۱۳۹
نقش موسیقی زمینه در فروشگاه و سلیقه‌ی موسیقایی مشتریان در ادراک کیفیت خدمات و محصولات، لذت و احساس خوش‌آیندی	شناخت	تجاری	خوش‌آیندی و رضایت ادراک کیفیت	عوامل حسی محیط (بو و صدا)	نگرش‌سنجی عمومی	(Sweeney and Wyber 2002)	۱۲۹
سنجش رفتارهای مصرفی مشتریان در محیط‌های خدماتی	رفتار	خدماتی تجاری	پاسخ‌های عاطفی رفتار مصرفی	کلیت محیط	نگرش‌سنجی عمومی	(Foxall and Greenley 1999)	۱۲۰
ارزیابی کیفی طراحی محوطه‌ی بیمارستان از منظر: سلامت ذهنی، امنیت، خلوت و تعاملات، صمیمیت و هویت	شناخت	درمانی	سلامت ذهنی امنیت تعاملات اجتماعی	منظر	نگرش‌سنجی عمومی نگرش‌سنجی نخبگان	(Curtis et al. 2007)	۱۱۸
تأثیر نمایشگرهای دیجیتال فروشگاه‌ها در رفتار مشتریان فروشگاه	شناخت	تجاری	رفتار مصرفی	نما	نگرش‌سنجی عمومی	(Dennis et al. 2010)	۱۱۵
فرآیند جستجوی مشتریان در فروشگاه	رفتار	تجاری	مسیریابی	چیدمان فضا	مشاهده و ثبت رفتار	(Titus and Everett 1995)	۱۰۵
ارتباط میان کیفیت ساختمان و امکانات مدرسه و حضور دانش‌آموزان و خروجی آموزشی ایشان	شناخت	آموزشی	ترجیح مکان کارایی	امکانات محیط روان‌سنجی	تست روان‌سنجی	(Durán-Narucki 2008)	۱۰۴
شناسایی و مقایسه‌ی رنگ‌های ترجیحی در چند کشور آسیای شرقی	شناخت	...	ترجیح	ابعاد زیباشناختی	نگرش‌سنجی عمومی	(Saito 1996)	۱۰۳
تجربه‌ی عاطفی گردشگران از هتل‌ها	پدیدارشناسی	اقامت‌ی (هتل)	رضایتمندی	کلیت مکان	ثبت تجربه (مصاحبه)	(Brunner-Sperdin, Peters, and Strobl 2012)	۱۰۱
رابطه‌ی مکان و حس تعلق به جامعه	روان‌شناسی اجتماعی	...	حس تعلق	کلیت مکان	مدلسازی مفهومی	(Long and Perkins 2007)	۱۱
تأثیر ابعاد زیبایی‌شناسانه فروشگاه در ارزیابی مشتریان از برندهای خصوصی	شناخت	تجاری	ارزیابی کیفیت	ابعاد زیباشناختی	نگرش‌سنجی عمومی	(Richardson and Alan Dick 1996)	۱۱
منظر صوتی پارک‌های شهری و ترجیح مکانی شهروندان	رفتار	فضای شهری	ترجیح مکان	عوامل حسی محیط (بو و صدا)	نگرش‌سنجی عمومی، مشاهده و ثبت رفتار	(Irvine et al. 2009)	۹۸

موضوعات پرفردار در میان پژوهشگران محسوب می‌شود. در مرتبه بعدی تعلق به مکان، هویت مکان و بهبود تمرکز و توجه می‌باشد که در مواردی به طور هم‌زمان در برخی پژوهش‌ها مورد توجه قرار گرفته‌اند. بخش قابل توجهی از پژوهش‌ها در فضاهای شهری و عمومی انجام شده و پس از آن فضاهای خدماتی-تجاری، فضاهای مسکونی و اداری قرار دارند؛ البته فضاهای درمانی در دهه‌های اخیر مورد توجه ویژه قرار گرفته است. تحلیل‌ها نشان می‌دهد اغلب پژوهش‌ها با رویکرد شناختی و رویکرد رفتاری مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته‌اند و رویکردهای روان‌شناسی اجتماعی و روان‌شناسی زیستی در مراتب بعدی قرار می‌گیرند.

برای شناسایی گرایش‌های متداول پژوهشی و موضوعات نوظهور و یا به بلوغ رسیده در این حوزه، علاوه بر تحلیل مقالات پر استناد، کلیدواژگان پر استفاده در مقالات نیز در الگوی مورد نظر این پژوهش مورد بررسی قرار گرفتند و واژگان مشابه از نظر مفهومی تحت یک عنوان قرار گرفته و دسته‌بندی شدند. این روش هر چند که ممکن است تحلیل عمیق‌تری به دست ندهد اما قابلیت بررسی تعداد زیادی از منابع را فراهم می‌کند. نتایج مقایسه‌ی دو مسیر تحلیل مقالات در جدول ۵ ارائه شده است. نتایج نشان می‌دهد مطالعه‌ی نتایج انسانی از جنبه‌های ارزیابی محیط (رضایتمندی و ترجیح مکانی)، سلامت روان، رفتارهای زیست‌محیطی و رفتار مصرف‌کننده،

جدول ۵: موضوعات پر استفاده در پژوهش‌های روان‌شناسی محیط

مقیاس‌های مطالعه	تأثیرات انسانی	کاربری	رویکردهای روان‌شناسی	
کلیت مکان	سلامت	فضای شهری	رفتار	تحلیل واژگانی کل مقالات
منظر	رضایت و ترجیح	مسکونی	شناخت و ادراک	
چیدمان فضایی	رفاه و کیفیت زندگی	خدماتی و تجاری	روان‌شناسی زیستی	
ابعاد زیباشناختی	تعلق به مکان	آموزشی	روان‌شناسی اجتماعی	
عوامل حسی محیط (بو و صدا)	رفتار زیست‌محیطی	اداری		تحلیل محتوای مقالات پر استناد
میلان	هویت مکانی			
نما	رفتار مصرف‌کننده			
	تمرکز و توجه			
منظر	رضایت و ترجیح	فضای شهری	شناخت و ادراک	تحلیل محتوای مقالات پر استناد
ابعاد زیباشناختی	رفتار مصرفی	خدماتی و تجاری	رفتار	
کلیت مکان	سلامت و نیک‌بود	مسکونی	روان‌شناسی اجتماعی	
عوامل حسی محیط (بو و صدا)	ادراک کیفیت	اداری	روان‌شناسی زیستی	
چیدمان فضا	تعلق به مکان	آموزشی	پدیدارشناسی	تحلیل محتوای مقالات پر استناد
کیفیت هوا	هویت مکانی	درمانی		
امکانات	تمرکز و توجه			
	رفتار زیست‌محیطی			

تحلیل، مربوط به مطالعات حوزه‌ی پایداری و رفتارهای زیست‌محیطی می‌باشد. از آنجایی که اغلب این مطالعات به آموزش رفتارها و نقش‌هنجارها در رفتارهایی از جمله بازیافت یا مصرف آب می‌پردازند، در زمره‌ی تحقیقات محیط ساخته‌شده قرار نمی‌گیرند در حالی که مسئله‌ی بخش قابل توجهی از مقالات به این موضوع اختصاص دارد. بر مبنای شبکه‌ی هم‌واژگانی، حوزه‌ی موضوعی روان‌شناسی محیط و پایداری گسترده‌ترین حوزه‌ی شناسایی شده‌است اما موضوعات مطرح‌شده در آن کم‌تر بر طراحی محیط ساخته‌شده تأکید دارند. همان‌گونه که پیش‌تر اشاره شد، از آنجایی که انتخاب مقالات پر استناد برای تحلیل، بر مبنای ارتباط مستقیم به محیط ساخته‌شده انجام گرفت، بسیاری از مقالات مربوط به حوزه پایداری از بررسی کنار گذاشته شدند. نکته‌ی دیگر توجه به سال انتشار مقالات پر استناد است

بخش عمده‌ای از تحقیقات مربوط به ارزیابی محیطی به همراه مفاهیم مربوط به رفتار مصرف‌کنندگان بیش‌تر در مقیاس معماری داخلی و منظر خدمات ارائه‌شده، در مورد چیدمان فضا، ابعاد زیباشناختی و هم‌چنین در سنجش عوامل حسی محیط داخل (بو و صدا) در فضاهای تجاری و خدماتی انجام شده است. رضایتمندی در محیط‌های اداری همراه با سنجش کارایی و میزان استرس و در فضاهای شهری با لذت‌بخشی، ترجیح مکانی، سلامت و تعلق به مکان همراه بوده است. سلامت روان اغلب در فضاها و مناظر شهری بررسی شده و توجه به رویکرد روان‌شناسی زیستی در تحلیل داده‌ها در این زمینه قابل توجه است. مطالعات مربوط به مکان، تعلق به مکان و هویت مکانی نیز با رویکرد شناختی یا روان‌شناسی اجتماعی و در فضاهای شهری متمرکز بوده‌اند. نکته‌ی قابل توجه در مورد تفاوت عمده میان دو روش

برابر می‌باشد. با تحلیل این دو خاصیت در میان واژگان می‌توان گروه‌های واژگانی (موضوعات) را در چهار دسته به قرار زیر طبقه‌بندی کرد (شکل ۵):

۱. موضوعات با مرکزیت بالا و تراکم بالا (راست و بالای نمودار): این گروه موضوعات در زمینه‌ی دانش مورد مطالعه، هم پراهمیت و هم به خوبی توسعه یافته‌اند و موضوعات محرک در پژوهش‌ها به شمار می‌آیند.

۲. موضوعات با مرکزیت پایین و تراکم بالا (چپ و بالای نمودار): این گروه موضوعات در زمینه‌ی دانش مورد مطالعه، توسعه یافته ولی منزوی هستند یا در موضوعات حاشیه‌ای اهمیت دارند.

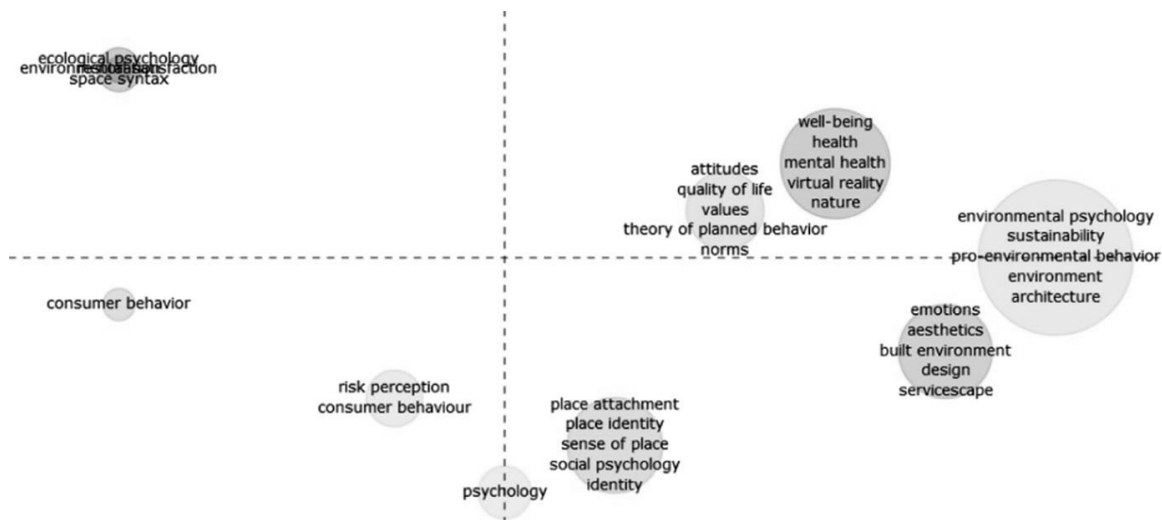
۳. موضوعات با مرکزیت پایین و تراکم پایین (چپ و پایین نمودار): این گروه موضوعات در زمینه‌ی دانش مورد مطالعه، توسعه نیافته و حاشیه‌ای هستند و می‌توانند نشان‌گر موضوعات در حال نزول و یا موضوعات نوظهور باشند.

۴. موضوعات با مرکزیت بالا و تراکم پایین (راست و پایین نمودار): این گروه موضوعات در زمینه‌ی دانش مورد مطالعه، توسعه نیافته ولی با اهمیت زیاد می‌باشند (Aria and Cuccurullo 2017).

که در تحلیل موضوعی آن‌ها تأثیر می‌گذارد. روشن است که مقالات پر استناد جدیدتر موضوعات به‌روزتری را مورد توجه قرار داده‌اند. در میان منابع مورد بررسی مقالاتی که در سال‌های بعد از ۲۰۱۰ منتشر شده‌اند به موضوع سلامت و رضایتمندی و آسایش محیطی می‌پردازند و این نشان‌دهنده‌ی اهمیت رو به رشد این موضوعات در میان پژوهش‌های این حوزه می‌باشد. و در عوض مقالات مربوط به رفتار مصرفی و منظر خدمات، اغلب به پیش از ۲۰۰۵ مربوط می‌شوند و همان‌گونه که از بررسی منابع نیز برداشت می‌شود، می‌توان این‌گونه نتیجه گرفت که اولویت این موضوعات میان پژوهش‌ها کم‌رنگ شده است.

روش دیگر برای شناخت قدمت، اهمیت و توسعه‌یافتگی هر یک از این موضوعات و رویکردها تجزیه و تحلیل ساختارهای مفهومی در شبکه‌ی هم‌واژگانی می‌باشد. شبکه‌ی هم‌واژگانی بر مبنای دو اصل «مرکزیت» و «تراکم» قابل تحلیل است. کلمه‌ای که با واژه‌های بیش‌تری ارتباط دارد از مرکزیت بیش‌تری برخوردار است و می‌توان این‌گونه استنباط کرد که همبستگی بیش‌تری با موضوعات مختلف دارد. تراکم، مربوط به همبستگی درونی نقاط شبکه است که در واقع با فراوانی کاربرد واژه

شکل ۵: نقشه‌ی موضوعی کلیدواژه‌های مقالات روان‌شناسی محیط در بازه ۲۰۲۲-۱۹۷۲ در پایگاه اسکوپوس

۵. جمع‌بندی

هدف این مقاله تلاشی در ترسیم نقشه علمی دانش روان‌شناسی محیط است که با هدف شناسایی مسئله‌های پژوهشی پرکاربرد، بررسی سیر تحول آن‌ها و خلأهای موجود تدوین شده است. مسئله‌های پژوهش در تحقیقات مورد مطالعه، بر مبنای الگوی پیشنهادی مسئله‌های انسان و محیط در چهار بعد کاربری محیط، اجزای محیط، نتایج انسانی و رویکردهای روان‌شناسی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. با توجه به نتایج حاصل از تحقیق می‌توان مسئله‌های متداول پژوهشی در حوزه‌ی روان‌شناسی

نقشه‌ی موضوعی کلیدواژه‌ها نشان می‌دهد که موضوعات پایداری، رفتار زیست‌محیطی و سلامت و رفاه و کیفیت زندگی موضوعات محرک این دانش به شمار می‌روند و در میان پژوهش‌ها، مهم و توسعه یافته هستند. به این معنا که هم به تعدد در تحقیقات مورد استفاده بوده‌اند و هم در ارتباط با موضوعات متنوع دیگر مطرح بوده‌اند. در حالی که موضوعات مربوط به مطالعات مکان، هر چند اهمیت بالایی داشته و به تعدد مورد پژوهش قرار داشته‌اند، ولی ارتباط کمی با موضوعات دیگر دارند. و همان‌طور که اشاره شد، رفتارهای مصرفی در شمار موضوعات در حال نزول تلقی می‌شوند.

در زمینه‌ی تأثیرات متقابل انسان- محیط، مباحث مربوط به ارزیابی محیطی (ترجیحات، رضایتمندی، لذت و ادراک کیفیت و زیبایی)، سلامت و ترویج رفتارهای زیست‌محیطی، موضوعاتی مهم و توسعه‌یافته در روان‌شناسی محیط به طور عام هستند اما در این میان ارتباط رفتارهای زیست‌محیطی و محیط ساخته‌شده کم‌تر مورد توجه قرار گرفته است. موضوعات مربوط به تعلق به مکان و هویت مکانی نیز با وجود این که ارتباط کمی با سایر موضوعات دارند ولی در همه‌ی بازه‌های زمانی به طور پیوسته، مسئله‌ای پراهمیت و توسعه‌یافته بوده است. لازم به ذکر است که هدف این مقاله شناسایی حوزه‌های کلان پژوهشی در دانش روان‌شناسی محیط و مسائل مطرح‌شده و یا مسائل قابل طرح در آینده می‌باشد و برای شناسایی مسائل جزئی، لازم است هر یک از حوزه‌های کلان مطرح‌شده به طور جداگانه مورد بررسی قرار گیرند.

محیط را در چهار خوشه دسته‌بندی کرد: ۱. ارتباط روان‌شناسی و پایداری و ترویج رفتارهای پایدار و موافق محیط، ۲. نقش محیط در سلامت روان، ۳. مطالعات مکان (حس مکان، تعلق و هویت مکانی) و ۴. منظر خدمات. رویکردهای رفتاری و شناختی در دوره‌های مختلف مستمراً رویکردهایی غالب در مطالعه‌ی مسائل انسان و محیط بوده است و رویکرد روان‌شناسی زیستی رویکرد نوظهوری به شمار می‌رود که اقبال رو به رشدی در میان تحقیقات دهه‌های اخیر داشته است. اما کاربرد رویکردهایی چون روان‌کاوی و پدیدارشناسی در تحلیل مسائل مربوط به محیط ساخته‌شده کم‌تر توسعه‌یافته‌اند. تحقیقات روان‌شناسی محیط در فضاهای شهری گسترش بیش‌تری نسبت به سایر کاربری‌ها داشته است و در مراتب بعدی فضاهای تجاری، مسکونی، آموزشی و محیط‌های کاری قرار دارند. البته هم‌زمان با اهمیت کانونی بحث سلامت، فضاهای درمانی نیز اهمیت ویژه‌ای یافته‌اند.

پی‌نوشت

1. Proshansky
2. Ittelson
3. Rivlin
4. Environmental Psychology: Man and Physical Setting
5. EDRA: Environmental Design Research Association
6. Jurnal of Environmental Psychology
7. Behavioral Approach
8. Cognitive Approach
9. Psychodynamic Approach
10. Biological Approach
11. Subjective or Humanistic Approach
12. Social psychology
13. Scopus
14. Bibliometrix
15. Bib Tex
16. Environment And Behavior
17. Frontiers In Psychology
18. Sustainability
19. PsyEcology
20. Ecopsychology
21. International Journal of Environmental Research and Public Health
22. Journal Of Business Research
23. Facilities
24. Urban Forestry and Urban Greening
25. American psychologist

26. Psicologia e sociedade
27. Revista de psicologia social
28. Environmental management
29. Ceskoslovenska psychologie
30. Advanced materials research
31. Ekoloji
32. International journal of phytoremediation
33. Energy policy
34. Applied mechanics and materials
35. Annals of tourism research
36. Design studies
37. Journal of social issues
38. Landscape and urban planning
39. Resources, conservation and recycling
40. Advances in intelligent systems and computing
41. Society and natural resources
42. Psicologia: teoria e pesquisa
43. Archnet-IJAR
44. Victor Corral-Verdugo
45. Corral-Verdugo, Victor. 2013. Psychological Approaches to Sustainability: Current Trends in Theory, Research and Applications. Nova Science Publishers.
46. Linda Steg
47. Steg, Linda, Kees Keizer, Abraham P. Buunk, and Talib Rothengatter. 2017. Applied social psychology, Understanding and managing social problems. Cambridge: Cambridge University Press.
48. Robert Gifford
49. Gifford, R. 1997. Environmental Psychology: Principles and Practice. Allyn & Bacon.
50. Liliane Rioux
51. Rioux, L. 2013. Le confort au travail: que nous apprend la psychologie environnementale? Presses de l'Université Laval.
52. Marino Bonaiuto
53. Bonaiuto, M., Bilotta, and Forna, F. 2004. Che cos'è la psicologia architettonica. Carocci.
54. De Grada, E., and Bonaiuto. 2002. Introduzione alla psicologia sociale discorsiva. Laterza.
55. Giuseppe Carrus
56. Bonnes, M., Carrus, G., and Passafaro, P. 2006. Psicologia ambientale, sostenibilità e comportamenti ecologici. Carocci.
57. Ariane Kuhnen
58. Kuhnen, A. 1995. Reciclando o cotidiano: representações sociais do lixo. Letras Contemporânes.
59. Taciano L Milfont
60. Andreas Di Masso
61. Wokje Abrahamse
62. Abrahamse, Wokje. 2007. Energy Conservation Through Behavioral Change: Examining the Effectiveness of a Tailor-made Approach.
63. Abrahamse, W. 2019. Encouraging Pro-Environmental Behaviour: What Works, What Doesn't, and Why. Elsevier Science.
64. Servicescape

فهرست منابع

- Abedi Jafari, Hassan, Mohammad Abooei Ardakani, and Fattah Aghazadeh deh. 2010. "Process model for mapping science". *Rahyafi* 46: 45-52. [in Persian]
- Aguirre, Geoffrey K., and Mark D'Esposito. 1997. "Environmental knowledge is subserved by separable dorsal/ventral neural areas." *Journal of Neuroscience* 17(7): 2512-2518. <https://doi.org/10.1523/JNEUROSCI.17-07-02512.1997>
- Aria, Massimo, and Corrado Cuccurullo. 2017. "bibliometrix: An R-tool for comprehensive science mapping." *Journal of Informetrics* 11: 959-975. <https://doi.org/10.1016/j.joi.2017.08.007>
- Aspinnall, Peter, Panagiotis Mavros, Richard Coyne, and Jenny Roe. 2015. "The urban brain: Analysing outdoor physical activity with mobile EEG." *British Journal of Sports Medicine* 49(4): 272-276. <https://doi.org/10.1136/bjsports-2012-091877>
- Baker, Julie, and Michaelle Cameron. 1996. "The effects of the service environment on affect and consumer perception of waiting time: An integrative review and research propositions." *Journal of the Academy of Marketing Science* 24(4): 338-349. <https://doi.org/10.1177/0092070396244005>
- Berto, Rita. 2005. "Exposure to restorative environments helps restore attentional capacity." *Journal of Environmental Psychology* 25(3): 249-259. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2005.07.001>
- Beyer, Kirsten M. M., Andrea Kaltenbach, Aniko Szabo, Sandra Bogar, F. Javier Nieto, and Kristen M. Malecki. 2014. "Exposure to neighborhood green space and mental health: Evidence from the survey of the health of wisconsin." *International Journal of Environmental Research and Public Health* 11(3): 3453-3472. <https://doi.org/10.3390/ijerph110303453>
- Bigné, Enrique, Luisa Andreu, and Jürgen Gnoth. 2005. "The theme park experience: An analysis of pleasure, arousal and satisfaction." *Tourism Management* 26(6): 833-844. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2004.05.006>
- Brunner-Sperdin, Alexandra, Mike Peters, and Andreas Strobl. 2012. "It is all about the emotional state: Managing tourists' experiences." *International Journal of Hospitality Management* 31(1): 23-30. <https://doi.org/10.1016/j.ijhm.2011.03.004>
- Canter, David. 1983. "The Purposive Evaluation of Places: A Facet Approach." *Environment and Behavior* 15(6): 659-698. <https://doi.org/10.1177/0013916583156001>
- Chebat, Jean-Charles, and Richard Michon. 2003. "Impact of ambient odors on mall shoppers' emotions, cognition, and spending: A test of competitive causal theories." *Journal of Business Research* 56(7): 529-539. [https://doi.org/10.1016/S0148-2963\(01\)00247-8](https://doi.org/10.1016/S0148-2963(01)00247-8)
- Curtis, Sarah, Wil Gesler, Kathy Fabian, Susan Francis, and Stefan Priebe. 2007. "Therapeutic landscapes in hospital design: A qualitative assessment by staff and service users of the design of a new mental health inpatient unit." *Environment and Planning C: Government and Policy* 25(4). <https://doi.org/10.1068/c1312r>
- Dennis, Charles, Andrew Newman, Richard Michon, J. Josko Brakus, and Len Tiu Wright. 2010. "The mediating effects of perception and emotion: Digital signage in mall atmospherics." *Journal of Retailing and Consumer Services* 17(3): 205-215. <https://doi.org/10.1016/j.jretconser.2010.03.009>
- Donovan, Robert J., John R. Rossiter, Gilian Marcolyn, and Andrew Nesdale. 1994. "Store atmosphere and purchasing behavior." *Journal of Retailing* 70(3): 283-294. [https://doi.org/10.1016/0022-4359\(94\)90037-X](https://doi.org/10.1016/0022-4359(94)90037-X)
- Durán-Narucki, Valkiria. 2008. "School building condition, school attendance, and academic achievement in New York City public schools: A mediation model." *Journal of Environmental Psychology* 28(3): 278-286. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2008.02.008>
- Eliasson, Ingegärd, Igor Knez, Ulla Westerberg, Sofia Thorsson, and Fredrik Lindberg. 2007. "Climate and behaviour in a Nordic city." *Landscape and Urban Planning* 82(1-2): 72-84. <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2007.01.020>
- Foxall, Gordon R., and Gordon E. Greenley. 1999. "Consumers' emotional responses to service environments." *Journal of Business Research* 46(2): 149-158. [https://doi.org/10.1016/S0148-2963\(98\)00018-6](https://doi.org/10.1016/S0148-2963(98)00018-6)
- Gifford, Robert. 2014. "Environmental Psychology Matters." *Annual review of psychology* 65: 541-579. <https://doi.org/10.1146/annurev-psych-010213-115048>
- Gifford, Robert. 2014. "Research Methods for Environmental Psychology." Chichester, West Sussex: Wiley Blackwell.
- Groenewegen, Peter P., Agnes E. van den Berg, Sjerp de Vries, and Robert A. Verheij. 2006. "Vitamin G: Effects of green space on health, well-being, and social safety." *BMC Public Health* 6: 149. <https://doi.org/10.1186/1471-2458-6-149>
- Holahan, Charles J. 1986. "Environmental psychology." *Annual Review of Psychology* 37: 381-407. <https://doi.org/10.1146/annurev.ps.37.020186.002121>
- Irvine, Katherine, Patrick Devine-Wright, Sarah R. Payne, Richard A. Fuller, Birgit Painter, and Kevin J.

- Gaston. 2009. "Green space, soundscape and urban sustainability: An interdisciplinary, empirical study." *Local Environment* 14(2): 55-172. <https://doi.org/10.1080/13549830802522061>
- Jarvis, Matt. 2000. *Theoretical Approaches in psychology*. London: Routledge
  - Kirillova, Ksenia, Xiaoxiao Fu, Xinran Lehto, and Liping Cai. 2014. "What makes a destination beautiful? Dimensions of tourist aesthetic judgment." *Tourism Management* 42: 282-293. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2013.12.006>
  - Klemm, Wiebke, Bert G. Heusinkveld, Sanda Lenzholzer, and Bert van Hove. 2015. "Street greenery and its physical and psychological impact on thermal comfort." *Landscape and Urban Planning* 138: 87-98. <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2015.02.009>
  - Knez, Igor. 2005. "Attachment and identity as related to a place and its perceived climate." *Journal of Environmental Psychology* 25(2): 207-218. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2005.03.003>
  - Laforteza, Raffaele, Giuseppe Carrus, Giovanni Sanesia, and Clive Davies. 2009. "Benefits and well-being perceived by people visiting green spaces in periods of heat stress." *Urban Forestry and Urban Greening* 8(2): 97-108. <https://doi.org/10.1016/j.ufug.2009.02.003>
  - Lang, Jon. 2011. "Creating Architectural Theory". Translated by Alireza Einifar. Tehran: University of Tehran. [in Persian]
  - Leather, Phil, Diane Beale, and Lucy Sullivan. 2003. "Noise, psychosocial stress and their interaction in the workplace." *Journal of Environmental Psychology* 23(2): 213-222. [https://doi.org/10.1016/S0272-4944\(02\)00082-8](https://doi.org/10.1016/S0272-4944(02)00082-8)
  - Levav, Jonathan, and Rui Zhu. 2009. "Seeking freedom through variety." *Journal of Consumer Research* 36(4): 600-610. <https://doi.org/10.1086/599556>
  - Long, D. Adam, and Douglas D. Perkins. 2007. "Community social and place predictors of sense of community: A multilevel and longitudinal analysis." *Journal of Community Psychology* 35(5): 563-581. <https://doi.org/10.1002/jcop.20165>
  - Lopez lena, and Maria Montero. 1997. "Scientific productivity in environmental psychology in mexico: A Bibliometric Analysis." *Environment and behavior* 29(2): 169-197. <https://doi.org/10.1177/001391659702900202>
  - Machleit, Karen A., and Sevgin A. Eroglu. 2000. "Describing and measuring emotional response to shopping experience." *Journal of Business Research* 49(2): 101-111. [https://doi.org/10.1016/S0148-2963\(99\)00007-7](https://doi.org/10.1016/S0148-2963(99)00007-7)
  - Manzo, Lynne C., and Douglas D. Perkins. 2006. "Finding common ground: The importance of place attachment to community participation and planning." *Journal of Planning Literature* 20(4): 335-350. <https://doi.org/10.1177/0885412205286160>
  - Milfont, Taciano L., and Esther Pagea. 2013. "A bibliometric review of the first thirty years of the Journal of Environmental Psychology." *Psychology* 4(2): 195-216. <https://doi.org/10.1080/21711976.2013.10773866>
  - Moore, Jeanne. 2000. "Placing home in context." *Journal of Environmental Psychology* 20(3): 207-217. <https://doi.org/10.1006/jevp.2000.0178>
  - Nolen-Hoeksema, Susan, Barbara L. Fredrickson, Geoff R. Loftus, and Willem A. Wagenaar. 2009. "Atkinson & Hilgard's Introduction to Psychology." Wadsworth: Cengage Learning.
  - Özgüner, Halil, and Anthony D. Kendle. 2006. "Public attitudes towards naturalistic versus designed landscapes in the city of Sheffield (UK)." *Landscape and Urban Planning* 47(2): 139-157. <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2004.10.003>
  - Ramkissoon, Haywantee, Liam Smith, and Betty Weiler. 2013. "Testing the dimensionality of place attachment and its relationships with place satisfaction and pro-environmental behaviours: A structural equation modelling approach." *Tourism Management* 36: 552-566. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2012.09.003>
  - Richardson, Paul S., and A. Jain Alan Dick. 1996. "The influence of store aesthetics on evaluation of private label brands." *Journal of Product & Brand Management* 5(1): 19-28. <https://doi.org/10.1108/10610429610113384>
  - Russell, James A., and Lawrence M Ward. 1982. "Environmental Psychology." *Annual Review of Psychology* 33: 651-688. <https://doi.org/10.1146/annurev.ps.33.020182.003251>
  - Ryu, Kisang, and SooCheong (Shawn) Jang. 2008. "DINESCAPE: A scale for customers' perception of dining environments." *Journal of Foodservice Business Research* 11(1): 2-22. <https://doi.org/10.1080/15378020801926551>
  - Ryu, Kisang, and SooCheong Jang. 2007. "The Effect of Environmental Perceptions on Behavioral Intentions Through Emotions: The Case of Upscale Restaurants." *Journal of Hospitality and Tourism Research* 31(1): 56-72. <https://doi.org/10.1177/1096348006295506>
  - Saito, Miho. 1996. "Comparative studies on color preference in Japan and other asian regions, with special emphasis on the preference for white." *Color Research and Application* 21(1): 35-49. [https://doi.org/10.1002/\(SICI\)1520-6378\(199602\)21:1<35::AID-COL4>3.0.CO;2-6](https://doi.org/10.1002/(SICI)1520-6378(199602)21:1<35::AID-COL4>3.0.CO;2-6)
  - Spangenberg, Eric R., Bianca Grohmann, and Davi Sprrott. 2005. "It's beginning to smell (and sound) a lot like Christmas: The interactive effects of ambient scent and music in a retail setting." *Journal of Business Research* 58: 1583-1589. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2004.09.005>

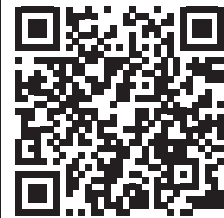
- Steg, Linda, Agnes A. van den Berg, and Judith I. M. de Groot. 2017. "Environmental Psychology: An Introduction". Translated by Seyyed Bagher Hosseini, Malihe Bagheri, Kasra Hasanpour, and Maryam Heydarzadeh. Tehran: Shahid Rajaee Teacher Training University. [in Persian]
- Sweeney, Jilian C., and Fiona Wyber. 2002. "The role of cognitions and emotions in the music-approach-avoidance behavior relationship." *Journal of Services Marketing* 16(1): 51-69. <https://doi.org/10.1108/08876040210419415>
- Titus, Philip A., and Peter B. Everett . 1995. "The consumer retail search process: A conceptual model and research agenda." *Journal of the Academy of Marketing Science* 23: 106-119. <https://doi.org/10.1177/0092070395232003>
- Tombs, Alastair, and Janet R. McColl-Kennedy. 2003. "Social-servicescape conceptual model." *Marketing Theory* 3(4): 447-475. <https://doi.org/10.1177/1470593103040785>
- Tversky, Barbara, and Kathleen Hemenway. 1983. "Categories of environmental scenes." *Cognitive Psychology* 15(1): 121-149. [https://doi.org/10.1016/0010-0285\(83\)90006-3](https://doi.org/10.1016/0010-0285(83)90006-3)
- Valentin, Jorge, and Lucila Gamez. 2010. *Environmental psychology*. New York: Nova Science Publishers.
- Van den Berg, Agnes E., Terry Hartig, and Henk Staats. 2007. "Preference for nature in urbanized societies: Stress, restoration, and the pursuit of sustainability." *Journal of Social Issues* 63(1): 79-96. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.2007.00497.x>
- Wakefield, Kirk L., and Jeffrey G. Blodgett. 1999. "Customer response to intangible and tangible service factors." *Psychology and Marketing* 16(1): 51-68. [https://doi.org/10.1002/\(SICI\)1520-6793\(199901\)16:1<51::AID-MAR4>3.0.CO;2-0](https://doi.org/10.1002/(SICI)1520-6793(199901)16:1<51::AID-MAR4>3.0.CO;2-0)
- Wapner, Seymour, and Jack Demick. 2002. "The Increasing Contexts of Context in the Study of Environment Behavior Relations." In *Handbook of Environmental Psychology*, edited by Robert B Bechtel and Arza Churchman, 3-14. John Wiley & Sons.
- Zoellner, Jan, Petra Schweizer-Ries, and Christin Wemheuer. 2008. "Public acceptance of renewable energies: Results from case studies in Germany." *Energy Policy* 36: 4136-4141. <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2008.06.026>

نحوه ارجاع به این مقاله

زارعی حاجی آبادی، فاطمه، مهدی حمزه‌نژاد، و غلامحسین معماریان. ۱۴۰۱. تحلیل موضوعی و ترسیم نقشه‌ی دانش پژوهش‌های روان‌شناسی محیط. نشریه معماری و شهرسازی آرمان‌شهر ۱۵(۴۱): ۷۱-۸۸.

DOI: 10.22034/AAUD.2023.230012.2198

URL: http://www.armanshahrjournal.com/article_168904.html

COPYRIGHTS

Copyright for this article is retained by the author(s), with publication rights granted to the Armanshahr Architecture & Urban Development Journal. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License.

<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

